

Da Roskildevejen flyttede og kroen fulgte med

Af Frits Beck Kristensen og Jørgen Nielsen

Artiklen er et kapitel i bogen »Kilder til landboreformerne i Vridsløselille 1771-1801«, som udgives af Lokalthistorisk Samlings Venner.

Kroen og den nye landevej

I århundreder har der ligget en kro ved den gamle landevej mellem København og Roskilde. Denne Roskilde Kro betjente vejfarende, men denne næring for kroejeren fik en brat ende, da en ny landevej i 1770-1771 blev anlagt syd for den gamle vej. Den nye vej blev en snorlige og planeret vej, som var langt mere behagelig end den bugtede og bakkede gamle landevej.

Kongevejen blev nedlagt o. 1770. Al trafik ville gå ad den nye landevej, selv de kongelige transporter ville bruge den. Det lignede en økonomisk ruin for kroejeren Peter With. Imidlertid havde han en plan. Han ville først købe en gård i Vridsløselille. Derefter ville han indkalde de andre gårdmænd og benytte sig af en passus i forordningen om udskiftning fra Generallandvæsenskollegiet i 1769. Denne passus gjorde udskiftningen til en frivillig sag for bønderne, men de måtte ikke modsætte sig, hvis en enkelt gårdmand ønskede at få samlet sin jord ved en udskiftning. Denne enkelte, som satte udskiftningen i gang i Vridsløselille, var ejeren af Roskilde Kro.

Kromandens plan

Først ville kroens ejer, Peter With, købe sig en gård og komme ind i fællesskabet i Vridsløselille. Det var nemt og meget billigt i årene 1770-1771. I Det københavnske Rytterdistrikt har regimentsskriver Nørager optalt ikke mindre end 51 gårde, som lå øde eller snart ville blive solgt på auktion, da der ikke var betalt afgift og skat. Regimentsskriveren tvivlede dog på, at der kunne findes nogle købere til disse gårde, som nok ikke var i en god forfatning. Kroejeren With ville gerne købe, og han fik en gård i Vridsløselille. Var gården faldefærdig, så havde han jo fortsat sit hus ved den gamle landevej. Han

havde bare sikret sig en gård i landsbyens fællesskab som springbræt til at få en kro ved den nye landevej.

Kunne kromanden få udskiftningen med omfordeling af jord gennemført med de andre bønder i Vridsløselille, ville han få samlet sin jord, så den lå godt i forhold til landevejen. Hans næste skridt ville være at få del i de tilskud, som man gav bønder til udflytning af gårdene. Det kan ikke kaldes en udflytning af en gård at flytte en kro fra den ene vej til den anden. Peter With var ikke interesseret i at drive landbrug, og det var jo egentlig meningen med udskiftningen. Alligevel blev bønderne indkaldt til møde om udskiftning, og ansøgningen om tilskud til udflytning blev sendt.

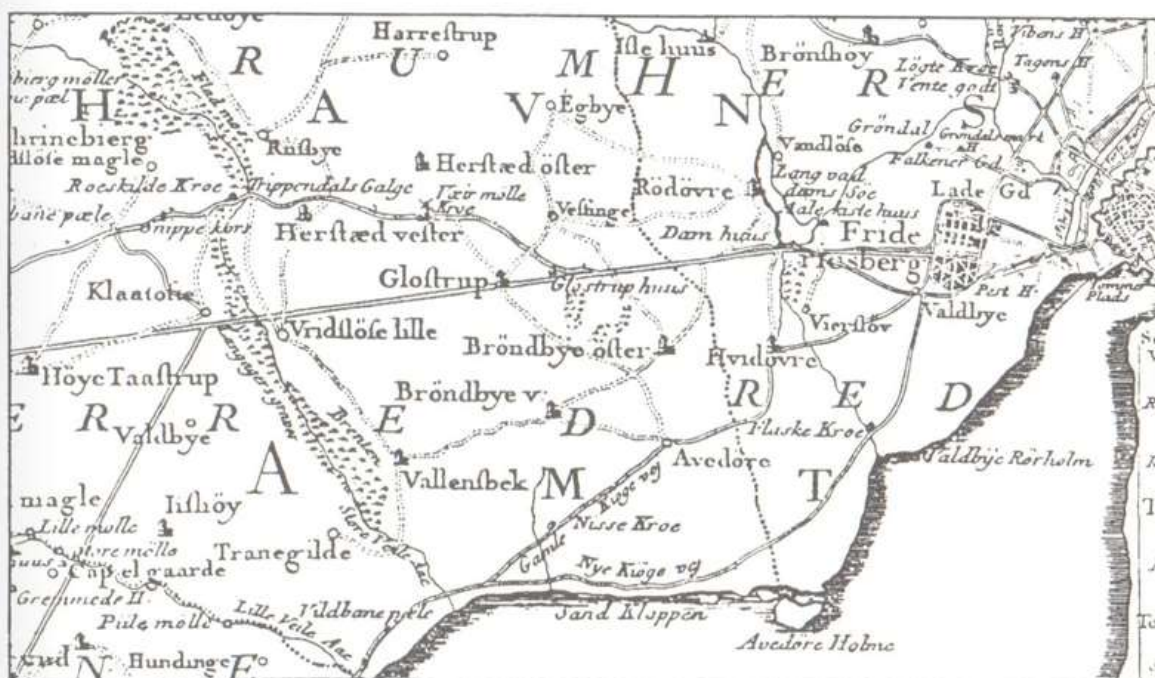
10 enige gårdmænd

Kroejeren får sat et brev sammen til land-kommissærer og birkedommere d. 23. juli 1771. Gårdmændene bekræfter, at With kan få sine jorde samlet, og at de øvrige kan lave en udskiftning, som alle kan godkende. Det var almindeligt, at en landinspektør opdelte lodderne efter at have tegnet kort og målt op. Bønderne i Vridsløselille ville klare det selv og have regimentsskriver Dahl til at nedskrive de aftaler om jordenes omfordeling, som skulle gælde for eftertiden. Der bliver afholdt et åstedsmøde den 16. august 1771, og det er ren idyl i landsbyen, vi kan læse om i regimentsskriver Dahls redegørelse:

»... Og betræffende delingen imellem de øvrige beboere, da var de alle enige udi, at dele jordene mellem sig selv indbyrdes, således, at hver mand kan efter sit hartkorn få og erholde den andel jord, han med rette kan tilkomme ...«

Udskiftning, men flere fortsætter det gamle dyrkningsfællesskab

Kroejeren havde fået sit ønske opfyldt, men da de andre gårdmænd fik set nærmere på fordelingen af jordene imellem dem, viste det sig efter et års tid, at alle ikke var tilfredse. Der måtte indkaldes til et nyt møde i byen. Denne gang med to uvildige vidner: Jacob Olsen fra Damhuset og Lars Svendsen fra Herstedvester. Regimentsskriver J. Nørager overværer mødet og sender sagen med den nye fordeling til Landvæsenskontoret med gårdmændenes og kroejerens underskrift.

Udsnit af Caspar Wessels kort fra 1768. Man ser både den gamle landevej og den nye Roskildevvej, der på det tidspunkt endnu kun var planlagt. Roskilde Kro er indtegnet ved den gamle landevej.

Kromand With fik tildelt jord på det sted, som bønderne var enige med ham om:

Stenvangen, der nu kaldtes Krovangen, blev delt mellem With, Niels Jørgensen (gård nr. 7) og Jens Thomasen (gård nr. 1). With fik sine jorde helt samlet til markskellet op mod Klovtofte – og Tåstrup Valbys Marker. De to andre delte resten af vangen, som de drev videre i fællesskab.

Baunevangen blev delt mellem Søren Andersen (gård nr. 3), Gotthjelp Nielsen (gård nr. 5), Albret Nielsen (gård nr. 9) og Søren Johansen (gård nr. 8). Vangen blev opdelt efter gårdenes hartkorn, og disse fire gårdmænd fortsætter med at dyrke i fællesskab. Hedemarken og Kongsholmen fik Lars Thomasen (gård nr. 2), Jørgen Jørgensen (gård nr. 6) og Poul Pedersen (gård nr. 10).

Kromanden køber endnu en gård i Vridsløselille

Poul Pedersen på nr. 10 var kommet så langt bagud med sine betalinger, at regimentskriver Nørager fik ham dømt. Gården blev sat på auktion, og den blev solgt for 50 rigsdaler, og det var en latterligt lav pris. Køberen var Pe-

ter With. Gården havde mere jord end den gård, han havde, nemlig 11 tønder hartkorn. With fik også denne gårds jorde opdelt separat og afgrænset til naboerne. De to andre gårdmænd i denne vang fortsatte den fælles dyrkning af jorden. Denne forening blev underskrevet af samtlige gårdmænd. Det tidligere vangefællesskab mellem Vridsløselille, Herstedvester og Vallensbæk ophævedes i 1772.

Kroejer With ønskede ikke et dyrkningsfællesskab med de andre. Han skilte sig ud fra de andres samarbejdende landbrug for at realisere sin plan: en kro ved den nye landevej. Kun gårds- og havepladsen fra hans to gårde lå stadig i landsbyen, for en krobygning skal ligge ved landevejen.

Økonomisk ruin truer Roskilde Kro

Så skulle udskiftningen være klaret, men så enkelt er det ikke for kroejeren. Han skal jo flytte fra den gamle landevej til den nye. Hvordan flytter man en kro? Kroejer With klager sin nød og søger om bygningshjælp, da han ikke kan bruge materialer fra den gamle kro i den nye. Han må altså sælge den gamle krobygning, men den kan kun indbringe 1000 rigsdaler. Som krobygning vil den kunne sælges for 4000, men da den ikke længere kan bruges til kro efter anlæg af den nye landevej, vil salget medføre ruin for krofamilien. Rentekammeret afslår ansøgning om hjælp til det nye byggeri.

Rentekammeret afslår hjælp til kroen

Kromand With lader sig ikke så let afvise. Han sender efter det første nedslående svar en ny ansøgning:

»Kromand Peder Friderichsen With i Roskilde Kro igentager sin forestilling, at han formedelst Roskilde Landevej anlæg, er nødt til at udflytte sin kro, hvortil den nuværende kros gamle bygninger vil blive utjenlig«.

With søger desuden om at blive fritaget for afgiften af brændevinskedlen, som han jo heller ikke kan holde i gang og tjene på under flytningen. Desuden vil han fritages for kroholderafgiften, da han ikke vil kunne holde kroen åben under byggeriet.

Rentekammeret afviste With med et kort *»Afslået«* d. 11. sept. 1771. Efter den sidste ansøgning svarer Rentekammeret d. 27. januar 1772, at man nu er

indstillet på at se på sagen, men så må ansøgeren indsende beregninger af tømmeret til den nye kro. With søger i april 1772 om 8000 rigsdaler til tømmer. Det afviser Rentekammeret.

Kroejeren tilbyder at forsegle brændevinskedlen

I forhold til vurderingsprisen på den gamle kro (4000 rigsdaler), kan prisen for tømmer til den nye bygning (8000 rigsdaler) synes lidt rigelig og blev også afvist. Kroejer With tabte dog ikke modet. Hans næste forslag for at redde sin økonomi og få genåbnet en kro sendes 15. juni 1772. Da man ikke har reageret på hans logiske forslag om at slippe for afgift på brændevinssalg, så længe han ikke er i stand til at producere, ansøger han om at få brændevinskedlen forseglet, indtil den er sat op i den nye kro.

En snedig kromand vil røre dronningens hjerte

Den 29. juni 1772 har han igen indsendt en ansøgning om økonomisk hjælp. Det er en gentagelse af ønsket om fritagelse for afgift af brændevinskedel og krohold – men denne gang også en ansøgning om støtte til to enker, som har sat penge i den gamle kro, som er faldet betydeligt i værdi med åbning af den nye landevej.

Kroejer With vedlægger en bønsskrivelse fra sin hustru Chatrine Sophia With til enkedronning Juliane Marie. Mon dronningen har fået skrivelsen i hånden? Hun er rigets mægtigste dame efter Struensees fald og ophævelsen af kongens ægteskab med dronning Caroline Mathilde. Er hun blevet rørt over at få en henvendelse fra kvinde til kvinde? Har hun fået medlidenhed med de to enker, som ville miste deres sparepenge, der var investeret i krogen? Det har i hvert fald været tanken.

Den 14. juli 1772 kommer det nedslående svar fra Rentekammeret. Selv om With har fremstillet sig som ruineret efter pantsættelse af alle ejendele, har han ikke krav på hjælp. Den 24. november kunne det dog tyde på, at kroejer With opnåede at vække enkedronning Juliane Maries sympati. Ved en kongelig resolution fritages han for kroholdsafgift i 10 år. Roskilde Kro blev sikret, men det var ikke så ligetil at flytte den hen til kunderne.

Ny chance for kromanden 10 år senere

Kromanden kunne godt ønske sig sin jord samlet omkring kroen. Han havde ikke jordene samlet i Kromarken, men hans chance kom, selv om han måtte vente til 1783. Det skete, da gårdmand Rasmus Pedersen forlangte omudskiftning. Han var bl.a. misundelig på sin nabo og flere andre, der havde fået bedre jord. Kromand With sluttede sig til Rasmus Pedersens utilfredshed. Han sendte sit eget ønske om en ny opmåling ind til Rentekammeret. With vidste, at Rentekammeret gerne havde set en opmåling og taksation med efterfølgende udskiftning i 1771 og 1772. Det var jo landboreformernes idé. I Vridsløselille aftalte lodsejerne selv fordelingen – og kromandens kritik nu 10 år senere er et led i hans strategi for at gøre en god byttehandel med jord:

»Vel er for lang tid siden foretaget separation imellem mine tilkøbte jorder under Vridsløselille By ... men da denne separation ikke er sket ved en ordentlig landmåler, så skulle jeg til den ende underdanigst bede mig fra Det kongelige Rentekammer en anden person beordret, der kunne opmåle og ordentlig forretning affatte ... til separation og udskiftning af fællesskabet ...«

Ny Roskilde Kro den 24. September 1783

P. With

Mener han det alvorligt? Vil han virkelig have lavet opmåling og kort, således som man burde have gjort 10 år før ved de første udskiftninger, som kromanden selv var årsag til ved sine køb af to gårde.

Rentekammeret vil ikke føje kromanden. Man vil afvente en situation, hvor den totale udskiftning kan finde sted. Kromandens særinteresser må vente på, at alle gårdmænd er klar til at få indført landboreformernes idé om gårdflytning til den samlede jord. Måske har det ikke gavnet kroejerens ansøgning, at han foreslår en bestemt landinspektør, løjtnant von Steuben, til opgaven. Da opmålingen og kortet over Vridsløselille blev lavet og vist på kroen, var det landinspektør Edinger, som havde tegnet det.

Gårdmændene giver kroen et godt tilbud

Kroen har sikkert haft en status i byen, som mødested og indtægtskilde. Det må siges, at gårdmændene ofrer sig for at gøre kroejer With tilfreds. Da With ikke kan få sin jord samlet, ønsker han ingen ændringer, og d. 21. november

1783 skriver alle gårdmænd under på en fælles aftale om en slags status quo. Alligevel er der nogle gårdmænd, som godt vil sikre sig et godt forhold til kroens ejer. De tilbød ham at bytte med nogle jordstykker – »uagtet, at hr. With ikke har gødsket sin lod i bemeldte mark eller noget deraf i to à tre år«. Kromanden fik ikke samlet sin jord, men fik byttet sig til nogle lodder med mere frugtbar muld.